משום הפקר דכל מה שמוסיף מן המלוג אין לו תורת פאה ואינו נפטר מן המעשר אלא אם כן הפקיר לפ"ע לעשירים כבית הלל דפ"ו. אבל היכא דלא נתן כלל מן הממובר מודה ר"י דנותן מן המלוג כדמוכח בתוספתא ע"ל. ומפי הר"ר טעבלין מירושלים תוב"ד שמעתי בשם רבו מהור"ר יוסף משכנזי שפירש למשנתנו דהכי קאמר אם שייר קלח וכו' כלומר שלא נתן כשיעור אחד משמים ואפי' לא שייר אלא כנגד קלח אחד שלא נתן עליו פאה. קומך לו משום פאה כלומר רשאי להוסיף וליתן ככל שיעור פאה. וכההיא דתניין במשנה ג' פרק ד' דתרומות לעניו תרומה עלה בידו משמים ואחת תרומה. ויחזור ויתרום כמות שהוא למוד. ומש"ה לו כלומר שלא שייר כלל אלא שנתן כשיעור שמים על הכל כל מה שיתן אח"כ אינו נותן אלא משום הפקר כדתנן נמי התם עלה בידו אחד משמים תרומה ואין צריך לתרום. חזר והוסיף חייב במעשרות והכי נמי דכותה שאם יפטר ממעשרות צריך להפקירם: **משום הפקר**. ונפקא מינה להפקר בין לעניים בין לעשירים משא"כ פאה לעני וכו' אבל לעניו מעשר פאה נמי פטור כדתנן בסוף פרקין: **ד' כל שהוא אוכל**. כתב הר"ב למעוטי שפיחי שאינם ראויים לאכילה אלא לבהמה כדי שמעון: **ד' כל דבר שהוא אוכל**. למעוטי שפיחי קטים שאף על פי שהן אוכל על ידי הדחק לאו אוכל מקרי ואין חייבין בפאה לכתיב (ויקרא י"ט) ובקצרכם, ואין קוצרה אלא בדבר הראוי לאכילה: **ונשמר**. למעוטי הפקר שאין לו שומרים שאינו חייב בפאה, לכתיב (שם) לעני ולגר תעזוב אותם, פרט להפקר, שכבר נעזב: **וגידוליו מן הארץ**. למעוטי כמהין ופטריות שאין להם

מִשּׁוּם הֶפְקֵרייח: **ד' כְּלָל אָמְרוּ בַּפֵּאָה. כָּל שֶׁהוּא אֹכֶלְיט, וְנִשְׁמָרְי, °וְגִדּוּלָיו מִן הָאָרֶץכא, וְאֵין לָהֶן שִׁעוּר בִּפְנֵי עַצְמָן, וְנִתָּנוֹת מִכָּל הַתְּבוּאָה וּמִכָּל הָאִילָן וּמִכָּל הַקַּרְקַע:**

פירוש המשניות להרמב"ם

השאיר והותיר. ופירוש **הפקר**. הדבר המשולח לכל בני אדם לקחתו כמו שיתבאר בזו המסכתא ודע כי הפאה היא לעניים בלבד ופי' משום מצד כך וכך. ומי שאומר שהפאה שהניח בתחילת השדה או באמצע השדה הפקר ר"ל הוא מותר לכל בני אדם ורבי שמעון אומר שהוא פאה ואע"פ שלא עלתה לו מצות פאה עד שיניחנה בסוף השדה לא יתירוהו אלא לעניים בלבד והלכה כרבי שמעון. **ד' כל שהוא אוכל**. נאמר בכאן אוכל להוציא הכופר ופירושו אלחנ"א (וסליליוגא והאלצפיר) [ואלנילג ואלעצפר וקלא האילן והוא .... ונילג בלשון ערבי וחריע אלעצפר בערבי] והם צמחים שיצבעו בהם מיני הצבעונים והדומה להם שאינם חייבים בפאה לפי שאמר הכתוב ובקוצרכם (ויקרא יט) ומלת קציר נופלת על קצירת כל דבר הנאכל. ופירוש **נשמר**. שיהיה במשמרת שכל דבר המופקר ואינו בשימור אינו חייב בפאה לפי שאמר הכתוב בענין פאה תעזוב אותם (שם) וזה מלשון משולח ונעזב ר"ל הפקר. **וגידולו מן הארץ**. ר"ל שיהיו לשרשיו שריגים משתרגים תחת הארץ ובהם יפרה להוציא מכללם הכמהים והפטריות שאינם חייבים בפאה מפני שאמר הכתוב קציר

להרן פ"ג דפ' קדושים ותוסיף לקח טוב בכולה מתני': **ד' כלל אמרו כו'**. כל דבר שהוא אוכל למעוטי שפיחי קטים עכ"ל ר"ע ז"ל ממר המלקט ע' במ"ם רפ"ק דמעשרות בשם תוס' ור"ם ז"ל. ולרמיתי להעתיק הנה כל פי' הר"ם שילילי"ו ז"ל. וז"ל כל שהוא אוכל בפ' כלל גדול דמס' שבת מפ' אוכל למעוטי שפיחי קטים וקוצה וכ' בשום דהם לנקט הני ולא קאמר כל דבר שאינו אוכל משום דהני מזי קצת לאכילה וקמ"ל דלא תשיבת אכילה דידהו ולהכי נקט שפיחי ולא נקט קטים וקוצה עצמן דהנהו פשיטא לאו אכילה כלל ויותר נכון לומר דמשום דהני בשבישת כלל גדול לממר מזון כלל גדול לממר בשבישת כו' וקתני התם שפיחי לחטים וקוצה להן ממיני הלוענין דמשמע דכלל דתנא גבי פאה הוא למעוטי כללא דתנא בשבישת וכ"כ רש"י ז"ל שם פ' כלל גדול וז"ל והאי דנקט הני ולא נקט שאר מינין שאינן ראויין לאכילה משום דחיידי דגבי שבישת תני להו די"ל שבישת נקט הכא גבי פאה ומעשר דליתנהו ע"כ והא דממתני' דשבישת תנא שפיחין ולא תנא גרעינין לחטים וקוצה עצמן דמשמע דריש פ' כלל גדול זוטא דהגרעינין מאכל אדם הן

מלאכת שלמה

י כ י ן תפארת ישראל ב ו ע ז

יח. ר"ל כל מה שנתן במחובר. מלא נתנו בקופו הו"ל הפקר אם הפקיר לפ"ע לעשירים [כלקמן רפ"ו] ונותן פאה מחרת בתלוש. ואז אינו מוסיף על שמים. כך נ"ל: **יט.** לאפוקי שפיחי קטים. והוא מין לגבע ומזי לאכילה ע"י הדחק. משא"כ קטים עצמן לא מזו כלל [נדה ד"י ע"ש תוס' שם] וגרס"י [שבת דס"ח] להכי לא ממעט קטים גופיי'. מדאין דרך ללקטם עד שיעשו שפיח אחר ד' וה' שנים: **כ.** למעוטי הפקר (ד): **כא.** למעוטי כמהין ופטריות מיני שוומממן. שאינם מושרשים בארץ ומחויר קא גדלו:

משנה ראשונה

מילתא מחריתי קאמר מי שנתן שיעור פאה ומבקש להוסיף אם שייר מייב במעשר. ול"ל דלפי' הר"ם הא דהפרים כשיעור ומזר והוסיף במחובר פטור ממעשר היינו כשדעתו מתחלה להוסיף. והר"י משכנזי מיירי בתין דעתו מתחלה להוסיף. ומשמע למלך פ"ק מהמ"ע התירך בדינים אלו ולא רצה דברי הר"ם להכחל. ומשמע לי דהיה גופא טעמא דבמחובר מוסיף לשם פאה ובתלוש לא. משום כיון דמלות פאה במחובר ולכך כשהניח עדיין במחובר גלי דעתיה שרוצה להוסיף לפאה. אבל תלגן הרי לא היה דעתו מתחלה לשם פאה: **ד' כלל אמרו בפאה**. וה"ם בלקט ושכחה ופרט ועוללות מיירי להאי כללא דהא מקיר ותעזוב ילפינן לכל הני ושכולהו כתיב קציר ותעזוב. ועט"ג דשכחה לא כתיב תעזוב כמלן לכתיב היה דמי וכן פי' רש"י בחולין דף קל"ד הני דכתיב בהו תעזוב כתיב בהו ולא כתיב בהו הא כתיב בהו יהיה משמע בהויהו יהא בעזיבה להא לא כתיב בהו נמיה ע"כ ומה"ט פטרינן הפקר משכחה: **ונשמר**. למעוטי הפקר שכבר נעזב כמ"ש הר"ב. כלומר שכבר נעזב קודם קנירה אבל קלר מניח והפקיר מניה הזוכה מן

ציונים
ד **כלל אמרו**. שבת קמ. פסחים נו: נדה נ. מיי' שם הלכה ג'.

שינויי נוסחאות
ג **הפקר** בד"ם הבקר. וכ"ה גי' הר"ם.
ד **וגידוליו** בד' נאפולי וגידולו.

תום' רעק"א
ד [אות ה] **וגידוליו מן הארץ**. התוס' בנדה דף נ ע"א כתבו דכמו דמגיה הש"ס בברכות דף מ' ע"ב תני על דבר שאינו יונק מן הארץ. ה"ג

תוספות אנשי שם
באו"ד **כרבי שמעון כו'**. ג"ם ע' בלבב"ז וכ"מ שכתבו למלן הא דלא פסק כר"י כהכלל שבידינו דר"ם ור"י הלכה כר"י משום דס"ל דגם מ"ק מודה לר"ם בזה ור"ם לפרושי מלתיה דמ"ק תמי. והלכה כמ"ק נגד ר"י ע"ם וטעמא דר"ם מבואר בהילופל' שהובא בס' מ"ם ומשמע שהוא דבשם גמוריה ולא משמעת. ומה לפ' בתוספתא ור"ם מפני ד' דבריס לא יתן פאה אלא בסוף מפני גזל עניים שלא ירגיל שעה אחת לקרובו עני בא ושוב לך פאה זו. ומפני בטול עניים שלא יהו עניים יושבין ומצפין כל היום וימהרו עכשיו ונתן פאה עכשיו ונתן פאה. ומפני מרמית עין שלא יאמרו עוברין ושבין רבו פ' אקלר את שדהו ולא נתן פאה. ומפני הרמאין שלא יאמרו כבר נתנו. ל"ל לר"ם דריס טעמא דקרא וכ"כ הראב"ד בפ' לא תשנא. ולשיטתיה דס"ל הכי בתוכחי טובא מזיל והר"מ במגורו הניח לך טעמא דמוסקמא. ות"כ ל"ל לכתורה דפוסק כר"ם דדריס טעמא דקרא וע' מה שהאריך בזה התו"ט במ"ה פ"ג דיבמות.
ד בר"ב ד"ה **ונשמר למעוטי הפקר**. להר"ם אין תלוק בין שם הבעה"ב עצמו או אחר זוכה בו. ואם זוכה בקמה לבד מיירי בלשו"פ ממעזוב ידוע ופטור מן המעשרות ואם זוכה גם בקרקע מיירי כגון שהוא בקרקע לשעה ואחר לשולש פטור מכל (פאה"ש). ועמש"ל בפ"ג מ"ם: בסה"ד **שכבר נעזב**. מיבעי שכ"כ הר"מ בפי' אך לפ ידענא מנ"ל הכי דרשות דבמ"כ דריס לכולהו מדכתיב קציר מה קציר מיוחד שים בו כל אלו וכ"כ הר"ם. והר"מ גופיה בחבורו רפ"ב מה' מ"ע כ"כ (ש"ל): **וגידוליו**. עמ"ש בחורה"ש. וכפ' ש"ל כי שאין זה תיקון במשנה כפועל אלא ר"ל דיש לפרש כן כמ"ש בעלי הכללים והיינו דדייק בחומרו וגדוליו מן הארץ ולא

שורש בארץ וגידוליהם מן האויר שאין מייבין בפאה, לכתיב (שם) קציר תקציר: **ולקיטתו כאחד.** °למעוטי תאנה וכיוצא בה מן המילות שנלקטים הפירות שמתבשלים בהם לאחר לאחר, לכתיב (שם) קציר, משמע דבר הנקצר הרבה ביחד: **ומכניסו לקיום.** למעוטי ירק, שאינו מתקיים אלא מתעפש מיד לכתיב (שם כ"ג) פאת שדך בקצרך, ואין הירק נקצר: **והתבואה והקטניות.** התוס' דף ק"ו לוקחי נקט ספיחי לפי שאין דרך ללקטם בשנה שנזרעים אלא לבסוף מרגע או חמש שנים שהשרשים מתפשטים בארץ ומפנימים ושורש שלהן עיקר ע"כ. ועי' בפי' הר"ב מסכת ה' פרק ג' דלקמיה [ומס כתבתי פירוש של מס ספיחים. ועיין ריש פרק ז' דשביעית: **ולקיטתו כאחד.** כתב הר"ב למעוטי תאנה וכו' שנלקטים הפירות שמתבשלים בהן לאחר לאחר פי' בזילן אחד בעצמו. וז"ל הרמב"ם בפ"ג ממתנות עניים ים בזילן זה מה שנגמר היום ויש בו מה שנגמר למחר כמה ימים. ועיין מסכת ג' פרק ג'. ומ"ש הר"ב לכתיב קציר משמע דבר הנקצר הרבה ביחד. ולשון הר"ש דסמס קציר מתבשל ביחד: **ומכניסו לקיום.** פי' הר"ב °למעוטי ירק [ולשון הר"ש רוב ירק קאמר דיש ירק מייב בפאה כגון שומיס ובצלים כדתנן לקמן (פ"ג מסכת ג') להגיה מכניסן לקיום וכו' עכ"ל]. ועיין בפ"ג מסכת ג' וג'. וכתב עוד [הר"ב] לכתיב פאת שדך בקצרך ואין הירק נקצר וכ"פ הרמב"ס. ופירושם זה דחוק לחלוטי תלי מתניתין טעמא במכניסו לקיום דהוה ליה למתלי טעמא בדבר הנקצר. והר"ש כתב ע"פ תורת כהנים (בפרשת קדושים) וסמס קציר מכניסו לקיום יצאו ירקות שאף על פי שלקיטתו כחמת אין מכניסו לקיום עד כאן. ולשון הרמב"ס אפשר לישבו שז"ל ולא יפול על שדה ירק שם קצירה ושוכל לפרש שרוצה לומר שלא הותם שם קצירה על דבר שאין מכניסין חומו לקיום: **והתבואה והקטניות.** בירושלמי דרשינן ארצכם. **ולקיטתו כאחת.** ר"ל שיאספהו כולו בפעם אחת ואז יהיה חייב בפאה להוציא התאנים והדומה להם שלא יאספו בפעם אחת עד שנתבשל זה אחר זה שאין לנו לחייב בפאה אלא כל שיקצרוהו בפעם אחת כי הוא ל' קציר. ופירוש **מכניסו לקיום.** ר"ל שאספהו כולו בפעם אחת ואז להוציא מכללו הירקות כולם שאין לנו לחייב בפאה אלא כל דבר הנאצר כגון החטה ושעורה כמו שאמר הכתוב פאת שדך לקצור ולא יפול על שדה ירק שם קצירה. ושם **תבואה** נופל

פירוש המשניות להרמב"ם

ועוד דבגרעינין לא שייך כלוי להם כל זרע ופרי דירק מתקיים כדתמרינן לקמן בפ' מלבנות אלא בגדולין שייך כלוי. דתניא בהדי הין מתקיים בארץ תני להו ואלו מאכל אדם הלכך תני ספיחי. ורש"י ז"ל כ' בפרק הגוזל קמא דמשום דבשביעית אסור לזרוע תני ספיחין. ונשמר. מפ' דהם למעוטי הפקר כגון היוצא בשדה מופקרת. וג"ל דהאי כללא אהאי גמי לקט ושכחה דהא בכולהו כתיב קציר. והאי נשמר דפאה לאו להוציא גופיה נשמר אלא שיהיה מן הנשמר ואע"פ שאין הוא עצמו נשמר דהא הפקיר כרמו והשכיח בנקב וכגרו מייב בלשו"פ ופטור מן המעשר מ"ט תעזוב ימירא כתיב והו כדאי בפ' הזהוב. והא קבעי' נשמר אלא ש"מ מין נשמר קאמרי' וכ"כ הראב"ד ז"ל בפי' מו"כ. ועוד הק' הוא ז"ל דאמאי לא אמרי אלא מין בזילן אלא הכי שמנה ואו לא והכי מפורש ועוזלדים וערמונים ולוזים ופרסקין וגפנין וזפין וירמין ופריסין ותותים. ותירץ ז"ל שאפשר שיש בזילו מינים שאין מכניסין תותן לקיום כגון תותים ופרסקין ותפוחין ועוזלדין ופריסין והשאר שאפשר כי לא היו מצוין מן המשומר שהיו רוב תותן המינים מצויין בהפקר ע"כ ונראה דמתותים אין כאן קושיא דאין לקיטתן כחמת ס"ג התבואה בלא ו"ו. ובירוש' דרשי' ובקולרכם אין לי אלא תבואה

תפארת ישראל

כב. למעוטי תאנים וכו' כי"ג (ה"): **כג.** למעוטי ירק. מיהו שומין ובצלים מדמכניסן לקיום חייבים:

פשיטא דהזכיר הא מייב בפאה כשיקצרה. דהא אמרי' (ב"ק דכ"ח ע') המפקיר כרמו ולמחר השכיח ובצרו חייב בפאה. דע"כ הא דנקט שבצרו הוא עצמו. לאו דוקא מינה דבזכה אחר בכרם וגפנים ובצרן פטור. דמ"ש רק התם מיירי בהפקיר הגפנים במחובר ולא הקרקע דבכה"ג בזכה אחר פטור. דפאת שדך אחר דחמנא. והרי אין השדה שלו. משמ"כ בעל השדה שהקרקע שלו חייב בכה"ג. ואי"ל דהכא מיירי בהפקיר רק התבואה המחוברת ולא הקרקע. דבכה"ג למה לי קרא תעזוב פרט להפקר שכולו עזוב כר"ב כאן. תיפוק ליה שאין השדה שלו. וי"ל דהכא מיירי בהפקיר הקרקע עם התבואה. ונקציר ברשות הפקר. ואז הזוכה בקרקע ועומרים אח"כ פטור. ועי' בר"ן נדרים (דף מד ב') ד"ה אימיה המפקיר: (ה) כך כתב הר"ב וכ' עלה הגאון מוה' עקיבא שליט"א [בפאה ז']. מזה תמוה לי דבכי תו' רפ"ו דבכורות כו' רק בתירא ויבא"ר. וכ"כ

משנה ראשונה

דהפקר חייב בפאה לכל השדה דכבר חייב משעה שהתחיל לקצור ואל עייסים אין לו כח להפקיר וכמו קנה תניא והקדיש תניא דקפ"ב: **ומכניסו לקיום.** לשון מכניסו אינו מיושב דה"ל למיתני דבר המתקיים. ויותר קשה למאי דחמר בגמ' ספ"ד דפסחים דף נ"ו גבי מנשי יריחו נותנין פאה לירק ומיהו בירוש מכניס במאי קמיפלגי בדרשי לפתות מכניסן לקיום ע"י דבר אחר. ופי' רש"י דאמי לפתות מכניסן לקיום ע"י התבואה. מ"ש מכניסן לקיום ע"י ד"ת שמיה קיום ומ"ש לא שמיה קיום. והלכך למאי יריחו ס"ל ליתנו מכניסו לקיום שמכניס דבר שאין מתקיים לקיים דבר אחר. אבל לתכמים דס"ל לא שמיה קיום ה"ל למיתני דבר המתקיים: **והתבואה והקטנית בכלל הזה.** ל"ע כיון

ציונים
והתבואה מיימוני סס הל"ב.

שינווי נוסחאות
ולקיטתו בד"ו ובד"פ ולקיטתן. **כאחת** בסמס סס ובנדה סס כאחד וכ"ה בד"ס. **ומכניסו** בד"ו ובד"פ ומכניסן.

תום' רעק"א
צריכין להגיה כאן במתני' ויונק מן הארץ דבזה ממעט שפיר כמהין ופטריות דמירבא רבו מארעא ולא ינקי. [אות ן] שם **ומכניסו לקיום.** ובמכניסו לקיום ע"י דבר אחר פליגי אנשי יריחו וחכמים בפסחים פ"ד משנה ח' הר"ש וצ"ע שהשמיטו הרמב"ם: [אות ז] בהרע"ב ד"ה **ולקיטתו כאחד למעוטי תאנה.** מזה קשה לי דברי התוס' ברכות דף ל"ה ד"ה דבר שאין וכו' שכתבו בפשיטות דכל שבעת המינים חייבים בפאה וכן בכל האילנות והרי תאנה א"ח בפאה אח"כ מצאתי בעזה"י בפ"י שהקשה כן. גם סותרים דבריהם הנ"ל למ"ש תוס' בפ"ק דר"ה דף י"ב ע"א דמדאורייתא ליכא חיוב פאה רק מתירוש ויצהר וכ"כ הר"ש בפרקין. [אות ח] בתוי"ט ד"ה **ומכניסו לקיום. למעוטי ירק.** דברי הר"ש דכאן לחלק בין פאה דלא חייבו חז"ל בירק ובין מעשרות דחייבו חז"ל בירק כתבם התוי"ט לקמן פ"ח מ"ד.

תוספות אנשי שם
קמני וגדל מן הארץ אלא וגידול שלו להיינו יניקה שלו ע"כ: תוי"ט ד"ה **ומכניסו לקיום כו' דחוק כו'.** ובעיני הוא תמוה דבירושלמי אמרינן מין לי אלא קוקר תותם מנין ת"ל לקצור עוקר להיינו תותם עם השרשים מניין ת"ל קציר מיכן אמה יש לתחות ולומר לתותם ועוקר בדבר הנקצר הוא דמרבינן. אבל מימה דמסיק בירושלמי מילות מניין כו' ומילות לא שייכא בה קשירה כלל (ב"ה):

ובקלרכס אין לי אלא תבואה קטניות מנין תלמוד לומר לארכם. הר"ש: **בכלל הזה**. כתב הר"ב כשישלמו בהם כל המנאים אלו. וכן הם דברי הרמב"ם. ודברי תימה הם להם ולמי שנשלמו בהם כל המנאים. וכן סתם הרמב"ם בפרק ג' ממ"ע וכתב כל הדומה לקליר בממשה דרכיס אלו הוא שמייב בפאה כגון התבואה והקטניות וכו'. ובכך נתת כמוב בכלל הזה לא ימנע כל כלל המנאים האמורים כי אם בתבואה וקטניות. ועיין בפרק ג' [לעולם ג'] לקיטתן בחמד ואולי למשום תנאי דנמשר בתב הר"ב ובפירום הרמב"ם בשישלמו שהרי אפשר שיפקיד תבואתו וקטניותיו] ה **האוג**. [כתב הר"ב ורמב"ם פירש נמת כו'. אבל ברים דמתי כתב נשמו שהם אילנות וכו' ולכך יש לפרש נמת להכא ג"כ אילן] *)ובירושלמי אילנות מנין ת"ל שדך ומיכף דילף מכרם וזית ע"כ והניחו הר"ש משנה לעיל [ועיין מ"ש במשנה ג' פרק ג']. ומן הרחוי היה להקדים האילנות שנתבאה בהן הארץ לומתן שלא נשתבאה בהן. ויש לומר הכא דלא אתא אלא לפרושי אלו שלקיטתן כחמת

*) א"ה דברים אלו מן מלות ובירושלמי עד משנה דלעיל לא נמצא בד"ק והב"ד כ' שכתבם התוי"ט בהשמטות שנדפסו בסוף המשניות. אבל גם שם לא מצאתים בד"ק. ובד"פ מצאתי הדברים הללו כתובים בדבור בפ"ע המתחיל בזה הלשון ובאילן אילנות מנינן וכו' מכרם וזית. בירושלמי והביאו הר"ש במשנה דלעיל. והוא סה"ד ואח"כ מתחיל הדבור האוג וכו'. ונכרין הדברים שכל הדבור נשמט בד"ק בטעות שהוגה בדפוס שאחריו בהשמטות כמו שהעיד הב"ד ואח"כ הכניסוהו המדפיסים בפנים התוי"ט בטעות שלא במקומו היינו באמצע ד"ה האוג. כמו שהוא לפנינו:

פירוש המשניות להרמב"ם

על חמשת המינים והוא (חטה) [החטה] והוא שני מינים והשעורה והוא שלשה מינים ואלו הם חמשת מינים הנזכרים בכל מקום. **וקטניות**. הם כמו פולים ואפונים והלוביא והשומשמין וזולתם מן הדומה להם: ופירוש **בכלל הזה**. כשנשלמו בהם אלו התנאים הראויים בחיוב פאה ולפיכך יתחייבו בפאה. ה **אוג** הוא הסומאין אשר בארץ הצבי והוא צמח שיעבדו בו העורות ויש לו אשכלות כאשכלות הגפן ויאכלו: **חרובין**. ידוע. **ואגוזים ושקדים**. כמו כן ידועים ואלה האילנות כולם נמצאים בהם התנאים הנזכרים בכל מה שיתחייב פאה ולפיכך הם מחוייבים בפאה. ו דע שהפאה לא תתחייב להוציא ממנה מעשרות ושמור זה העיקר שכל מי שלא הניח פאה וקצר כל השדה כולו יוציא הפאה (ממה) [מהשבלים] שקצר וכן אם לא הוציא מן השבלים הקצורים יוציא מן החטה אחר שידושו אותה וימרחוה ויבררוה ואפילו טחנה יוציא הפאה מן הקמח וזה העיקר מבואר בגמרא

מלאכת שלמה

קטניות מנין ת"ל מרכס אלנות מנין ת"ל שדך: ה **האוג** משמע לפני החוג שביהודה שהיה גרוע כדמנן ברים דמי מייב בפאה: **בפי' ר"ע ז"ל**. ונלו דוקא אלו שמנה המנת מייבים בפאה ולא מיני אלנות אחרים אלא אלו ודומיהן קאמר ע"כ. אמר המלקט הר"ש ז"ל פי' רוב פירות אין לקיטתן כחמת חוץ מהנך שמנה דקתני במתני' והרמ"ם ז"ל כ' ונ"ל דלאו כולהו קתני להו אלא אלו ודומיהן קאמר ע"כ. והקשו תוס' ז"ל שם ד' י"ב דאמרי קתני ברישא חוג ומרובין לי משום דמבניא ליה דהוי מדרבנן ליתני זמים וגפנים לבסוף ולא בתחלת כיון דאינהו הוי מיובא מה"ת כדדרים בפ' הזרוע ד' שבכרת ג' שבאילן. ותרלו דהכא לא אתא לכו (כמ"ש בתי"ט) וע' בתתני' דלעי' ובפ"ב פ"ח דפ' קדושים: ו **לעולם הוא נותן משום פאה כו'**. בירושל' מתני' דקתני לעולם הוא נותן משום פאה לעולם משמע אפי' לאחר שהפרים תובת הפאה דהיינו ג' תם' תוך ומוסיף ותובה מחמשת המינים חטה ושעורה וכוסמת שבולת שועל וזיפון. קטניות פולין ותפונין ועדשים ודומיהן: **בכלל הזה**. להתחייב בפאה כשישלמו בהם כל התנאים הללו: ה **האוג**. יתין שהפרי שלו מלוש וקורין לו בלע"ז קורנ"י תולי"ם. ורמב"ם פירש שהוא למת שמעדיש בו העורות וקורין לו בערבי סומא"ק, והמשקולת שלו רתויה לתכילה. °ולתו דוקא תלו שמנה המנת מייבים בפאה ולא מיני אלנות אחרים, אלא אלו ודומיהן קאמר: ו **לעולם הוא נותן**

וְהַקִּטְנִיּוֹת בַּכְּלָל הַזֶּה: ה וּבָאִילָן, °הָאוֹג וְהֶחָרוּבִין וְהָאֱגוֹזִים וְהַשְּׁקֵדִים וְהַגְּפָנִים וְהָרִמּוֹנִים וְהַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים, חַיָּבִין בַּפֵּאָה: ו לְעוֹלָם הוּא נוֹתֵן

ציונים

ה **ובאילן**. מיי' שם. מוס' פ"ק דר"ה ד"ב ופ"ק דקדושין דף ג: ו **לעולם הוא נותן**. ירושלמי ר"פ במלא דמעשרות. מיי' שם הל"ט.

שינויי נוסחאות

ה **והאגוזים** כו' במשנ"ג האגוזים והשקדים הגפנים כו' וכ"ה בכהד"י. **והזיתים** בד"ק הזיתים.

ראשון לציון

[משנה ה] **ובאילן האוג**. בערוך ערך חג כתב הערוך פירוש חוג חילן ושמו בלשון יממעלל אלקומ"ק ובעליו מתקנין העורות לבניס כו' וחילן העולה מחליו ביער הוא ופריו דומה לבני תועלת ומשלחן לותו כו': [תי"ט ד"ה] **האוג כ' הר"ב כו' ולכך יש לפרש צמח דהכא ג"כ אילן כו'**. לפום ס"ד להתוי"ט לומת דהכא היינו ירק ממשמע דהכא לתנן ובחילן האוג כו' הוי מלי להקשות ואולי לא היה בגרסתו אלא מתחלת המשנה שנמ"ג וכן בירושלמי אינא בגרסתו שלפנינו ובחילן האוג. ולע"ד עוד דמ"ש הר"ב בפירוש הרחשון שהפרי שלו מלוש וכ"כ ברים דמתי ופ"ק דמעשרות מ"ב שקורין לו בלע"ז קורנ"ל כתב הר"ב זה לשון האוג חילן שפריו מלוש כדתנן ברים מעשרות האוג והמותים משילדימו וי"ל שזהו חילן שקורין קורנלי"ר בלע"ז ולא יתכן לתלין מכניסו לקוים ע"כ:

חידושי מהרי"ח

ה **ובאילן האוג וכו' והזיתים כו' עכ"ל המשנה**. נ"ב ואף ששנינו במסכת מנחות דזיתים נלקטים בשלשה פעמים נמצא אין לקיטתן כאחת עכ"פ כל חלק מהם נלקט בפעם אחת דהיינו הרחשון שרואה השמש והשני שסמוך לגג

תום' רעק"א

ה [אות ט] **האוג**. עיין בתוי"ט ריש דמאי ד"ה וביהודה האוג. [אות י] בהרע"ב ד"ה **האוג**. **ולאו דוקא אלו**. דהא איכא בנות שוח דלקיטתן כא' כדמוכח פ"ק דר"ה הר"ש במתניתין הקדום.

כד. שים בהן כל המנאים הנ"ל. ונ"ל דקמ"ל תבואה וקטניות דהא גידולים יש אתין בהן כל המנאים אלו ולריך לתקור מתריהן: **כה.** קלרנעלקירשען בוים וי"ת גערבער בוים: **כו.** ה"ה כל אילנות שים בהן המנאים הנ"ל דק נקט הני מדהן פירות המצויין בא"י. הר"ש עכלה"ג. ולפע"ד לף דבכל דוכתא כ' תום' דמיוב פאה ומעשר אינו דק בדגן מירם ויכה"כ. (כשבת דס"ח ומה ד"ע ופסחים דנ"ו) עכ"פ לפמ"ש הרמ"ש רפ"ו דברכות דלכ"ע מיוב ברכה מדרבנן. והנך קרוי מסמכתא בעלמא ניתהו. ק"ל מדעכ"פ שאר מינין עכ"פ מדרבנן מחייבי בפאה. עכיד שפיר ילפותא. מברכות לדרבנן. ממיוב פאה ומעשר לדרבנן. ומ"ש תוס' קומין רבינו הרמשונה. כדי שלא יסמרו תוס' כל הגמרות הערוכות הנ"ל. דמפורש דמין פאה בתאנה. ג"ל דמ"ש תוס' פאה. הוא לאו דוקא. שלא ר"ל מתנת עניים ובכללן תאב מוכא מעשר. שכולן תייבים בה מדרבנן בכל מקום. משמ"כ ירק פטור ממעשר בא"ל. [ובירושלמי סוף חלה. ורמב"ם פ"ג מתרומות]:

משנה ראשונה

דכבר תני כל שהוא תוכל ושמר וכו' למאי הדר ותני תבואה וקטנית פשיטא דהני כללא. ונראה משום דשקלו כתיב וסתם קליר היינו תבואה וה"ק כל תבואה שהוא תוכל ושמר כו' קמ"ל דשקטניות נמי מייבי וכדילף בירושלמי ושקולכס אין לי אלא תבואה קטנית מנין ת"ל תרכס ע"כ: ה **ובאילן האוג והחרובין כו'**. שקלה ה"ל למיתני כל האילנות מייבין תוך מן התאנה. ואפשר דאתי למימר אין תותם שאין בהן שכעה בעלייתם ואין תותם שים בהם שכעה. נראה איכא בנות שוח דלקיטתן כא' כדמוכח פ"ק דר"ה הר"ש במתניתין הקדום. כלכתן רפ"ד דשד"ם מדכתיב תותם ממעטינן שים בהם שכעה דפטורין לגמרי דליכא לקיומי בהו תנוזב קמ"ל דחייבים ותותם למעוטי מעזיבה שאינו עוזב אלא מחלק כלכתן: ו **לעולם הוא נותן**. לשון לעולם משמע אין שהניח פאה במחובר ואין לאחר שקלר ונותן

תוספות אנשי שם

תוי"ט ד"ה **בכלל הזה כו' ודאי שנשלמו כו'**. יש להקשות על הר"ב ז"ל אין לו שם לשו לרחות שכשמעט רובם כוללם של התנאים שבמשמעותו אינן גם בתבואה וקטנית בהכרח ומיובי. דמשמתם בתבואה וקטנית אלא הכיולו אלים דוקא פטורין מפאה שאינן תוכל ותע"ג דהקוקר לשתם אינו מפקיע לפאה דמשנינן ליה בתתלתא דקתירה אבל הקליר עלמו ולא פטור כיון דלא תוכל. ועיין שאינו נקוב שאינו כארץ ולא קיימן ביה שדך לא מיתייב אפילו בתבואה וקטנית. והפקר ולא אתא כהו כמ"ש התוי"ט עלמו. ובגדר מכניסו לקיום נכנס ג"כ תבואה וקטנית אלא הכיולו אלים וגם קטנית משכחת למעוטי אפונים הגמלוים שאע"פ שהן ממיני הקטניות אין יכך להן שאין מכניסן לקיום. אלא ולא אתתת כפי' הר"מ והר"ב והולרך להמיעטן שאפילו תבואה וקטנית שעיקר תובת הפאה הם דשכעה דקתני הכא אינם יוצאים מהכלל אתתת שבריכין לבלימות כל התנאים הללו ואם לא נמלאו בהם פטוריס (לח"ש): בא"ד **בתבואה וקטנית**. פי' לפי שלא יתלת לעולם כל הדברים הללו בכללות אלא בתבואה וקטנית לאפוקי אילנות דאיכא הכי ואיכא הכי והיינו דתתיים עלה וע' בפ"ג מ"ב לעולם כו' כלומר דבהו לעולם הוא כך משמ"כ באילנות (ש"ל): ה תוי"ט ד"ה **האוג כו' מברם וזית**. דבזית כתיב לף תפאר תתריך ודרשינן שלא תטול תפאירתו ממנו והיינו פאה וכרם גמר תתריך תזית גמ'